

Такі головні відмінні риси, які характеризують самовільне зайняття земельних ділянок і порушення строків повернення тимчасово займаних земель як самостійних земельних правопорушень.

Про самостійні види правопорушень, відмінних від самовільного зайняття земельних ділянок, треба вести мову і в тих випадках, коли право користування земельною ділянкою надається некомпетентними органами, у завищених розмірах, особам, яким за законом це не дозволено і т.п. Відповідальність у цих випадках повинна наступати не за самовільне зайняття земельних ділянок, а за незаконне надання їх у користування і за порушення самого порядку такого надання.

Слід підкреслити, що за обставин, коли землекористувач чи власник не знав і не повинен був знати про неправомірність дій відповідних органів та посадових осіб, то він взагалі не може притягатися до відповідальності. В іншому випадку він повинен розглядатися як співучасник у неправомірних діях.

У наведених випадках взагалі немає порушення прав власника землі, оскільки приналежне йому право розпорядження ніким не привласнюється, а

лише неправильно реалізується або самим власником або його ж органами.

ПРИМІТКИ

1. Слід звернути увагу на те, що п. «д» ст. 211 Земельного кодексу України на відміну від ст. 54 КУпАП, говорить не про «тимчасово зайняті землі», а про «тимчасово займані землі». Більш правильним уявляється підхід, який використовується в Земельному кодексі України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про державний контроль за використанням та охороною земель: Закон України від 19.06.2003 № 963-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 350.

2. Дудоров О.О. Про вдосконалення законодавчого визначення самовільного зайняття земельних ділянок / О.О. Дудоров [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://law-dep.pu.if.ua/conference/files/dudorov.pdf>. – Заголовок з екрану.

3. Про практику застосування судами земельного законодавства при розгляді цивільних справ: Постанова Верховного суду України від 16.04.2004 № 7 // Вісник Верховного суду України. – 2004. – № 6. – С. 22.

УДК 343.91

ОСНОВНІ КРИМІНОЛОГІЧНІ ОЗНАКИ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ І ПОТЕРПІЛОГО ВІД ВУЛИЧНИХ ЗЛОЧИНІВ

Стасенко В. І.,

здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ

Анотація: У статті розкриваються основні кримінологічні ознаки особи вуличного злочинця. Розглянуто специфічні особливості неповнолітніх, які вчинили вуличні злочини. Проаналізована специфіка потерпілих від злочинів цього виду. Зроблено висновки про перспективну роль віктимологічної профілактики у запобіганні вуличній злочинності.

Ключові слова: особа злочинця, особа потерпілого, вулична злочинність, віктимологічна профілактика.

Анотация: В статье раскрываются основные криминалогические признаки личности уличного преступника. Рассмотрены специфические особенности несовершеннолетних, совершивших уличные преступления. Проанализирована специфика потерпевших от преступлений этого вида. Сделаны выводы о перспективной роли виктимологической профилактики в предупреждении уличной преступности.

Ключевые слова: личность преступника, личность потерпевшего, уличная преступность, виктимологическая профилактика.

Annotation: In this article the main criminological features of personality of street criminals are revealed. We consider the specific features of youth, who committed the crimes on the street. The specifics of victims, suffered from this kind of crimes are analyzed. The conclusions about the perspective role of victimological prevention in street crimes' counteracting are provided.

Key words: personality of the offender, the victim person, street crime, victimological prevention.

Термін «вулична злочинність» був уведений в обіг американськими кримінологами для визначення злочинів, що вчинюються поза помешканнями: грабежів, хуліганства, розбійних нападів, угонів автотранспорту тощо. Досить низький її рівень на території України у порівнянні з зарубіжними країнами довгий час був предметом гордості вітчизняних правоохоронців. Проте, статистика свідчить про систематичне зростання обсягів вуличної злочинності у нашій державі. Так, у 2012 році було зареєстровано 83909 злочинів, вчинених у громадських місцях, що становить 18,9 % від загального числа зареєстрованих злочинів. Злочинність як соціально детерміноване явище

залежить від характеру, умов соціального життя, що складаються в регіонах, і чутливо реагує на їх зміни та відмінності в цих умовах [1, с. 114]. Згідно статистичних даних, у 2012 році найбільшу кількість вуличних злочинів було зареєстровано в Донецькій області (14558) та в м. Києві (13595), а найменша – у Чернівецькій області (291) [2].

Успішне запобігання вуличній злочинності потребує глибокого аналізу всіх її складових частин, сучасних тенденцій, процесів і причин. Проблемі вдосконалення методів профілактичного впливу на вуличні злочини присвячені роботи таких відомих вчених, як О. М. Гришин, Ю. М. Антонян, С. В. Бородин, К. К. Горяінов, В. М. Кудрявцев, В. П. Малкова, О. Б. Сахаров, М. Д. Шаргородський. Разом із тим, не менш важливо знати специфіку

особи злочинців і потерпілих від злочинів цієї категорії, оскільки це дозволяє ефективно здійснювати запобіжний вплив на вуличну злочинність заходами загальної та індивідуальної профілактики. Розкриттю саме цього питання і присвячена наша стаття.

Дискусія стосовно визначення поняття та змісту особистості злочинця не завершена до теперішнього часу, тому одразу зробимо деякі зауваження з цього приводу. Отже, особу злочинця ми сприймаємо як початкову позицію кримінологічної теорії особистості, уявне відтворення реального об'єкта, яке не має сили і змісту поза ним, а наявність відмітних рис особистості злочинця, на нашу думку, не означає, що вони властиві усім без винятку особам, які вчинили злочин. Їх відсутність у деякої частини злочинців не знімає питання щодо необхідності вивчення їхньої особистості, як носія причин злочинної поведінки. Однак, основна маса злочинців все ж відрізняється визначеними особливостями. Саме цей факт дозволяє говорити про особистість злочинця як про окремих, самостійний соціальний і психологічний тип. Його специфіка визначає особливості духовного світу злочинців, їх реакції на вплив соціального середовища.

Слушно з цього приводу зазначав Р.С. Белкін, що типова інформація про особу злочинця має не тільки теоретичне, але й важливе практичне значення, оскільки дозволяє звузити коло осіб, серед яких необхідно шукати злочинця, визначити можливі мотиви та мету, спосіб вчинення і приховування злочину, тощо [3, с. 240]. В окремому правопорушникові не можна абсолютизувати будь-які його злочинні особливості. Водночас, у кожного злочинця можна виявити те спільне, що характерне для всіх злочинців певної категорії. Лише у цьому аспекті правомірним є термін «особистість злочинця». Злочинець – це особа, яка скоїла злочин і визнана винною в результаті судового розгляду [4, с. 95]. Для цілей нашого дослідження ми використовуємо таке визначення особи злочинця: це сукупність соціально значущих властивостей, ознак, зв'язків і відносин, що характеризують людину, винну в порушенні кримінального закону, які в поєднанні з іншими (неособистими) умовами та обставинами впливають на її злочинну поведінку.

Статевий розподіл вуличних злочинців свідчить про суттєве переважання осіб чоловічої статі. На їх частину припадає в середньому 98,7% вуличних насильницьких посягань. Однак, слід відмітити негативну тенденцію до зростання останніми роками кількості грабежів і розбоїв, скоєних у громадських місцях жінками і з їх участю до 5,1%. У середньому жінками на вулицях міст здійснюється близько 5% всіх вуличних злочинів. Натомість статеве співвідношення неповнолітніх, які вчинили вуличні злочини, дещо інше: 89,7% складають особи чоловічої статі, а 10,3% – жіночої [5, с. 58]. Це суттєво більше, аніж аналогічний показник для всієї злочинності, де питома вага неповнолітніх осіб чоловічої статі становить 90-95 %, а, відповідно, частка дівчат – 5 – 10 %.

Важливою ознакою особи злочинця є вік, оскільки він багато в чому визначає потреби, життєві цінності людей, коло їхніх інтересів і спосіб життя. Поведінка осіб старшого віку менш імпульсивна,

більш обдумана, у тому числі і з точки зору можливих наслідків такої поведінки, тому й відзначається більш низький рівень кримінальної активності цієї групи населення. Натомість серед вуличних злочинців значно переважають достатньо молоді люди. Так, основна маса вуличних злочинців знаходиться у віковому інтервалі від 14 до 40 років. Дослідження показали, що неповнолітніми вчинюється приблизно 20% найбільш поширених вуличних злочинів. Всього ж молоддю до 30-річного віку скоюється близько 70% всіх вуличних злочинів. Найбільша кримінальна активність вуличних злочинців припадає на вік 25-29 років [2].

Ще одною важливою характеристикою особистості злочинця є його освіта. Дослідники цієї проблеми вказували на відсутність прямої кореляційної залежності між рівнем освіти і формою антигромадської поведінки, однак рівень освіти впливає і на правосвідомість, і на формування світоглядних поглядів, і на здатність вибору того чи іншого варіанта поведінки. Якщо брати освітній рівень злочинців то, серед осіб, які скоїли злочини в Закарпатті початкову освіту мали 3 %, неповну середню – 27 %, середню – 65,8 %, вищу 4,2 % [4, с. 99]. Для більшості неповнолітніх вуличних злочинців характерним є істотно нижчий культурно-освітній рівень порівняно з однолітками. Значна їх частина – це ті, що погано навчаються, а також особи, які залишили школу [5, с. 211].

Негативними тенденціями вуличної злочинності неповнолітніх є зростання рівня її організованості, збільшення кількості злочинів, пов'язаних з наркотичними засобами, зростання технічної оснащеності неповнолітніх злочинців, вчинення більш жорстоких та «невмотивованих» злочинів, порівняно зі злочинністю дорослих.

До основних кримінологічних ознак вуличної злочинності неповнолітніх, на нашу думку, можна віднести: прояви невмотивованої агресії і жорстокості; передачу кримінального досвіду з боку дорослих злочинців; переважно груповий характер злочинів; потерпілими від злочинних дій переважно також є неповнолітні; вечірній час вчинення протиправних діянь: після 22 години відбувається близько половини злочинів.

У вуличній злочинності ймовірність ризику бути затриманим для злочинця не висока. У цьому зв'язку можна припустити, що однією з основних мотиваційних установок для вуличного злочинця є суб'єктивний розрахунок на безкарність вчинення злочинів на вулицях міста, про які він знає або в яких переконався на особистому досвіді. Таким чином, у більшості випадків однією з причин є попередній досвід своєї або чужої безкарності.

Вулиця і інші громадські місця мають виняткове значення для вчинення рецидивістом повторного тяжкого насильницького злочину, адже на вулиці необхідно менш тривалий час, протягом якого склалися б достатні об'єктивні передумови для виникнення кримінальної ситуації.

Останнім часом у зв'язку із економічною кризою, яка охопила майже весь розвинений світ, збільшенням безробіття, зменшенням розміру заробітної плати, люди почали говорити, що це є основною причиною вчинення злочинів у сфері вуличного простору. Але не потрібно забувати, що

вуличні злочини часто виникають в результаті провокуючої поведінки потерпілих, яка є характерною для детермінації вуличних злочинів. Перебування в зонах підвищеного ризику, на вулиці без супроводу, в пізній час, в нетверезому стані; вуличне знайомство, розпивання спиртних напоїв з малознайомими людьми; знаходження неповнолітніх осіб з дорогими речами (мобільні телефони, планшети, ноутбуки) в громадських місцях без супроводу дорослих, часто провокує напад з метою пограбування.

Тому для створення більш-менш повної картини, необхідно належним чином дослідити жертву вуличного злочину. Жертва злочину досліджується в межах окремого розділу кримінології – віктимології. Віктимологія у буквальному перекладі з латинської (*victimata* – жертва) і грецької (*logos* – вчення) означає вчення про жертву [8, с. 49].

При цьому болгарський вчений Б. Станков у своєму монографічному дослідженні «Умисні вбивства повнолітніх. Деякі кримінологічні мотиви» (1970 р.) відмічає, що віктимологію не можна розглядати як самостійне вчення, тому що її предмет і метод співпадають з предметом і методом кримінології. Разом з тим підкреслюється велике теоретичне і практичне значення вчення про особу потерпілого, його конкретні риси поведінки є процесі скоєння злочинного діяння [8, с. 4–7].

Правовий захист потерпілих в Україні, у тому числі від вуличних злочинів, до теперішнього часу не можна вважати задовільним. Не дивлячись на досить широке коло передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України прав потерпілого, реалізувати окремі з них пересічному громадянину досить важко. Так, зокрема, у випадку відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення, потерпілий має право самостійно підтримувати обвинувачення в суді (п. 4 ч. 3 ст. 56 КПК) [9]. Виникає питання – чи в змозі потерпілий, який не має юридичної освіти, чи його законний представник ефективно підтримувати обвинувачення? Безумовно, ні. Виходить, ця норма у переважній більшості випадків залишиться «мертвою».

Щодо кримінологічного аспекту, то у межах віктимології (вчення про жертву злочину) вивчаються всі потерпілі – жертви злочинних посягань: живі та загиблі, засуджені та невідомі, у відокремленні та у своїй сукупності. Сама ж кримінально-правова оцінка поведінки потерпілого та її вплив на кримінальну відповідальність залежить, по-перше, від ролі цієї поведінки у вчиненні злочину і, по-друге, від його соціальної, моральної та правової характеристики [10, с. 215]. Віктимна поведінка може бути необережною, ризикованою, провокаційною, об'єктивно небезпечною для самого потерпілого й у результаті чого може сприяти створенню криміногенної ситуації, а в деяких випадках і вчиненню злочину [8, с. 12].

Аналіз такої поведінки потерпілих дозволяє краще розібратися в тому, чому вчиняються злочини на вулицях, які особи є жертвами цих злочинів, який характер відносин «злочинець – жертва». При всій різноманітності специфічних властивостей жертв вуличних злочинних посягань, інтерес викликають найбільш типові з них.

Встановлено, що чим більшою є ймовірність людини стати жертвою злочину, тим більшою віктимністю вона наділена. Така людина постійно створює віктимологічні ситуації. Ступінь віктимізації залежить від статі, віку, освіти, професійної зайнятості особи, її морально-психологічних особливостей і характеру злочинів, що вчиняються при цьому.

Зокрема, більш віктимними є чоловіки, ніж жінки. Причому особи чоловічої статі частіше виявляються потерпілими від хуліганства і злочинів проти особи; а потерпілими від шахрайства та інших корисливих злочинів – жінки. Особливу віктимну групу становлять неповнолітні. У цьому віці люди відрізняються емоційною нестійкістю, відсутністю життєвого досвіду, що ускладнює їм вибір належного варіанта поведінки у складних і неординарних життєвих ситуаціях. Підвищена віктимність характерна і для осіб похилого віку, що обумовлюється віковими, фізичними і психічними змінами в ці роки (фізична слабкість і немічність, хворобливі явища, пов'язані з віком, погіршенням пам'яті і т. ін.). Значною віктимністю відрізняються особи певних професій, пов'язаних з ризиком посягання на них (наприклад, інкасатори, водії таксі, касири торговельних підприємств, особи, які виконують обов'язки з охорони громадського порядку, суб'єкти індивідуальної трудової діяльності тощо) [7, с. 50]. Крім того, високий рівень віктимності проявляють люди авантюрних нахилів – п'яниці, агресивні, проститутовані або інші подібні особи.

У 86 % випадків злочинного посягання на вулиці потерпілою є одна особа, що, скоріше за все, пов'язане з побоюваннями злочинців отримати відсіч і прагненням «діяти напевно». Тим не менш, ситуацій, пов'язаних з вуличними пограбуваннями та розбійними нападами, через власну обачність і віктимологічно правильний тип поведінки, жінки уникають частіше, ніж чоловіки. Так, за останні п'ять років жертвами грабів і розбійних нападів в громадських місцях жінки ставали в середньому в 35% випадків.

Зауважимо, однак, що вказані цифри стосуються лише офіційно зареєстрованих випадків. Фактично ж частка потерпілих від вуличних злочинів представляє набагато більший відсоток, ніж це відображено в офіційній статистиці. Так, далеко не всі потерпілі звертаються за допомогою до правоохоронних органів, що впливає на рівень латентності вуличної злочинності. Латентна злочинність – це сукупність передбачених кримінальним законом діянь, які з різних причин не були взяті до уваги органами внутрішніх справ, прокуратурою, службою безпеки та судом [6, с. 70].

Проведені дослідження не дають однозначної відповіді щодо рівня латентності вуличних злочинів. Зокрема, опитування населення в Харківському регіоні (2000 респондентів), проведене під керівництвом І.П. Руценка, засвідчило, що коефіцієнт природної латентності щодо вуличних грабів та розбійних нападів становив 1,9 [11, с. 280-281]. За деякими міжнародними підрахунками, латентна злочинність становить приблизно 60 % від практично вчинених злочинів. А за окремими видами злочинів цей показник

коливається ще в більших межах [7, с. 26]. За іншими видами злочинів, зокрема, проти статевої свободи, цей показник коливається ще в більших межах – біля 90%. Реєструються, в основному, тяжкі злочини з числа очевидних, які важче приховати.

Вивчення кримінальних справ дозволило нам класифікувати потерпілих внаслідок вчинення вуличних злочинів, залежно від типу їх поведінки, на такі групи:

1) потерпілі з явно антисоціальним, аморальним або явно злочинним характером поведінки (алкогольно-агресивний тип потерпілих);

2) особи занадто довірливі, з підвищеною сугестивністю, дуже цікаві, (некритичний тип);

3) особи, чия поведінка не суперечить встановленим у суспільстві правовим і моральним нормам.

Як відомо, впливаючи на фактори віктимності особи, можна її знизити і тим самим вплинути на злочинність. Саме тому віктимологічний напрям впливу на злочинність вважається гуманним та перспективним, оскільки не потребує суттєвих матеріальних витрат та ґрунтується на прагненні людей до самозахисту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мінченко С. Методологічні аспекти аналізу злочинності в регіоні // Право України. – К.: «Ін Юре», 2001 №4. – С. 114–118.

2. Стан та структура злочинності в Україні (станом на 20 листопада 2012 року) / МВС України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/813157>

3. Белкин Р.С. Криминалистика: проблемы сегодняшнего дня / Белкин Р.С. – М.: Изд-во НОРМА-М. – 2001. – 990 с.

4. Бедь В.В. Юридична психологія : навч. посіб. – 2-ге вид., доп. і переробл. / В.В. Бедь. – К.: МАУП, 2004. – 436 с.

5. Судова статистика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://court.gov.ua/sudova_statystyka/556457874511

6. Кримінологія: навч. посіб. / Іванов Ю. Ф., Джужа О. М. – К.: Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2006. – 264 с.

7. Кримінологія : підручник / Данышин І. М., Голіна В. В., Валуйська М. Ю. та ін.; за заг. ред. Голіни В. В./ – 2-ге вид. перероб. і доп. – Х.: Право, 2009. – 288 с.

8. Джужа О. М., Моїсєєв Є. М. Проблеми потерпілого від злочину (кримінологічний та психологічний аспекти) : навч. посібн. – К.: УАВС, 1994. – 51 с.

9. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012 № 4651-VI / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

10. Кримінальне право України. Особлива частина: підручник. (Ю. В. Александров, О. О. Дудоров, В. А. Клименко та ін.) / За ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. – К.: Юридична думка, 2004. – 656 с.

11. Рущенко І. П. Соціологія злочинності / І. П. Рущенко. — Х. : Нац. ун-т внутр. справ, 2001. – 370 с.

УДК 347.78.034

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЯК ОБ'ЄКТУ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

Тарасова І. В.,

здобувач кафедри цивільно-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Анотація: У статті розглядаються критерії охороноздатності перекладів. Автор акцентує увагу на тому, що право на переклад виникає за умови дотримання прав автора оригінального твору. Вказано на те, що при створенні перекладу змінюється лише зовнішня форма твору – мова. Простежено взаємозв'язок між якістю перекладу і немайновим правом автора на недоторканість твору. Автор підкреслює залежний характер перекладів як об'єктів авторського права.

Ключові слова: авторське право, критерії охороноздатності, переклад, похідні твори, об'єкт правової охорони.

Анотация: В статье рассматриваются критерии охраноспособности переводов. Автор акцентирует внимание на том, что право на перевод возникает при условии соблюдения прав автора оригинального произведения. Указано на то, что при создании перевода изменяется только внешняя форма произведения – язык. Прослежена взаимосвязь между качеством перевода и немаущественным правом автора на неприкосновенность произведения. Автор подчеркивает зависимый характер переводов как объектов авторского права.

Ключевые слова: авторское право, критерии охраноспособности, перевод, производные произведения, объект правовой охраны.

Annotation: The criterion for registration of translations are addressed in this article. Author point up that the translation right appears on condition that the rights of author of original writing are observed. Pointed out that in creation of translation only external shape changes – a language. The relation between quality of translation and author's non-property right on inviolability of writing. Author emphasizes dependent character of translations like subjects matter of copyright.

Key words: copyright, criterion for registration, translation, derivative works, object of legal protection.

Вже з часів античності переклади посіли почесне місце серед творів художньої літератури. Перекладацька діяльність була завжди джерелом творчої наснаги для численних поетів та прозаїків. Це

надало підстави на певному етапі розвитку права надати перекладам правової охорони.

До праць дослідників, які вивчали тему перекладів як об'єктів авторського права, можна віднести окремі роботи К. О. Афанасєва,